

Rapport audit onderwijs ondersteuningsaanbod IVO basisonderwijs

Naam onderwijsvoorziening: De Bongerd

Datum bezoek: 23 mei 2013

In opdracht van: Samenwerkingsverband IJssel | Berkel

Rapporteur: Pauline van der Zwet-Kortekaas
M&O-groep, 's-Hertogenbosch
Mei 2013

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
2. De opbrengsten van het schoolbezoek	4
2.1 Het onderwijsconcept.....	4
2.2 De voorzieningen op de vijf velden.....	6
3. Grenzen en groeimogelijkheden van de school.....	10
3.1 Groeimogelijkheden en grenzen v.w.b. onderwijsconcept	10
3.2 Groeimogelijkheden en grenzen v.w.b. voorzieningen op de vijf velden	13
4. Tot slot.....	17
Bijlage 1: Enkele landelijke kengetallen	18
Bijlage 2: Speciale onderwijsondersteuning per schoolprofiel	19

1. Inleiding

Uw school¹ biedt onderwijsondersteuning aan leerlingen die speciale onderwijsbehoeften hebben. Wanneer uw school tegen haar grenzen aanloopt, is er de mogelijkheid om de leerling en zijn of haar ouders² te verwijzen naar een andere school, een school voor speciaal (basis)onderwijs.

Scholen verschillen in de onderwijsondersteuning die zij (kunnen) bieden. Uit verwijsgedrag van scholen bijvoorbeeld blijkt dit heel duidelijk: een leerling waarbij de ene school tegen de grenzen van haar onderwijsondersteuning aanloopt, kan op een andere school zonder al te veel inspanning passend onderwijs krijgen. Soms is de reden makkelijk aanwijsbaar: een school in een gebouw met veel trappen en weinig ruimte is niet zomaar passend voor een leerling in een rolstoel. Maar meestal is het lastiger om aan te geven wanneer een leerling niet en wanneer wel op de school terecht kan.

Zowel voor de school zelf, als voor ouders en voor de bovenschoolse organisatie die het bovenschoolse netwerk van onderwijs ondersteuningsvoorzieningen inricht (schoolbestuur, samenwerkingsverband po, regionaal netwerk Passend Onderwijs), is het van belang te weten waar de school staat voor wat betreft de onderwijsondersteuning en wat mogelijkheden zijn om de onderwijsondersteuning te versterken en eventueel uit te breiden.

In de audit is gekeken naar de 'match' tussen de onderwijsbehoeften³ van de leerlingen uit het voedingsgebied van de school met het onderwijsaanbod van de school. Deze match tussen vraag en aanbod is in kaart gebracht in termen van kenmerken van het onderwijs ondersteuningsaanbod, van de school dus. Het profiel van het onderwijs ondersteuningsaanbod van een reguliere school wordt bepaald door:

- de mate waarin het onderwijsconcept bijdraagt aan het zich geaccepteerd voelen van de leerling met speciale onderwijsbehoeften;
- de positie op vijf velden van onderwijsbehoefte:
 1. de hoeveelheid aandacht/handen in de groep;
 2. speciale onderwijsmaterialen;
 3. de ruimtelijke omgeving;
 4. expertise;
 5. samenwerking met externe instanties die zich ook met de ondersteuning voor het kind bezighouden.

¹ Waar in dit rapport kortheidshalve staat 'school' wordt steeds bedoeld 'school of andere eenheid van onderwijsondersteuning'.

² Waar in dit rapport kortheidshalve staat 'ouders' wordt steeds bedoeld 'ouders of verzorgers'.

³ De onderwijsbehoefte is de instructie en ondersteuning die de leerling in de onderwijssituatie nodig heeft om een volgende stap te kunnen maken in het eigen proces van cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Informatie over deze kenmerken is verzameld door:

- een half gestructureerd interview/gesprek;
- half gestructureerde observaties in groepen, met name ter ondersteuning van de bevindingen over het gehanteerde onderwijsconcept en het daarbij horende klassenmanagement;
- een gesprek met het schoolteam waarin de opvattingen rond en het draagvlak voor het onderwijs aan leerlingen met speciale onderwijsbehoeften aan de orde komt.

In het gesprek met het schoolteam zijn de eerste indrukken vanuit het interview en de observaties verwerkt.

In dit rapport doen wij verslag van onze bevindingen. Wij wijzen er op dat de informatieverzameling weliswaar uitgebreid en veelzijdig was, maar beperkt is door het karakter van een momentopname.

2. De opbrengsten van het schoolbezoek

2.1 Het onderwijsconcept

Korte karakterisering van de school

Op de teldatum 1-10-2012 telde de school 200 leerlingen verdeeld over 7 groepen die op leeftijd worden ingedeeld. Er is nu 1 groep 1, 1 groep 1/2, 1 groep 3/4, 1 groep 4/5, 1 groep 6, 1 groep 6/7 en 1 groep 8.

De school telt 3 leerlingen met een leerlinggewicht van 0,3 en 6 rugzakleerlingen: 2 leerlingen voor cluster 3 en 4 leerlingen voor cluster 4. Er loopt nog 1 aanvraag voor cluster 3.

De afgelopen vier jaren is ieder jaar 1 leerling blijven zitten. Daarnaast is er totaal 1 verwijzing geweest naar een SBO school. Er is dit jaar wel een aanvraag weg voor verwijzing naar SBO.

De afgelopen vier jaren zijn er 2 verwijzingen geweest naar speciaal onderwijs en wel 2 leerlingen naar cluster 4.

In schema ziet dat er als volgt uit

Schooljaar	2009 - 2010	2010- 2011	2011-2012	2012-2013
Aantal zittenblijvers	1	1	1	
Verwijzingen sbo		1		aanvraag
Verwijzingen so cl. 1				
Verwijzingen so cl. 2				
Verwijzingen so cl. 3				
Verwijzingen so cl 4			1	1

Om het onderwijsproces zo goed mogelijk vorm te kunnen geven zijn er naast de 14 leerkrachten ook een 1 IB'er voor 2 dagen, een onderwijs assistente voor 2 dagen en 1 onderwijsassistente voor 2 ochtenden, een RT'er voor 1 dag en een RT'er voor een ochtend, een administratief medewerkster voor 2 dagen en een directeur voor 3 dagen aangesteld. De school werkt met een managementteam, dat bestaat uit 2 bouwcoördinatoren, 1 IB'er en de directeur.

De methodes spelen een grote rol in het onderwijs op De Bongerd. De methodes worden veelal klassikaal door de leerkracht aangeboden. Alleen bij leerlingen met een eigen leerlijn wordt de methode losgelaten.

In hoeverre heeft de school te maken met verschillen tussen leerlingen?

Het niveau van de school is gemiddeld, dat wil zeggen dat de meeste leerlingen gemiddeld Cito B laag of C scoren. De spreiding van de niveaus over de groepen is homogeen. Het aantal leerlingen met speciale behoeften op gedrag is gemiddeld. De speciale behoefte op gedrag richt zich vooral op begrenzing van gedrag, stimulering tot activiteit en inzicht in gedrag. De leerlingpopulatie verschilt niet in culturele en sociaal economische achtergrond.

Het aantal leerlingen met speciale onderwijsbehoeften is naar rato van het aantal leerlingen verdeeld ten opzichte van de andere scholen in Zutphen. Het percentage leerlingen met dyslexie en leerlingen met autisme ligt echter wel boven het landelijk gemiddelde op deze school.

Hoe wordt binnen de school op speciale onderwijsbehoeften gereageerd?

Het schoolconcept is te karakteriseren door deze te toetsen aan een aantal dimensies. In onderstaand overzicht staan uitersten geformuleerd en de vraag is wat het meest van toepassing is op de school. Een "1" betekent sterk in de richting van het enen uiterste en een "4" sterk in de richting van het andere uiterste.

Schoolconcept De Bongerd	1	2	3	4	
Overdragen van kennis		x			Zelf ontdekken
Kennis verwerven		x			Werken met kennis
Klassikaal leren		x			Individueel en groepsleren
Sturing van het leren door de lkr.	x				Kinderen sturen eigen leren
Alle leerlingen op bepaald basisniveau brengen			x		Maximale uit elke leerling halen
Leerstof bepaalt de leerweg		x			Beginsituatie van de leerling bepaalt de leerweg
Nadruk op gestructureerde opdrachten	x				Nadruk op vrije opdrachten
Beoordeling van prestaties o.b.v. gelijke normering			x		Beoordeling van leervorderingen o.b.v. beginsituatie van leerlingen
Beoordeling door de leerkracht	x				Zelfbeoordeling door de leerling
Evaluatie onderwijs o.b.v. leervorderingen groep		x			Evaluatie onderwijs o.b.v. leervorderingen individuele leerling
Evaluatie onderwijs door de lkr.			x		Evaluatie samen met leerlingen

De leerkracht stuurt het onderwijsproces nog in grote mate.

Het geven van duidelijke structuur zorgt dat leerlingen tot leren kunnen komen. Door middel van coöperatieve werkvormen zorgt de school dat ook leerlingen steeds meer van en met elkaar leren.

De school werkt met groepsplannen voor rekenen en technisch lezen. De cito-grafieken worden met de leerlingen besproken waardoor de leerlingen meer verantwoordelijk worden gemaakt voor hun eigen leerproces.

Deze gesprekken worden in de groepsoverzichten verwerkt en vandaar uit maakt de leerkracht de groepsplannen. Door gedifferentieerde instructie (op 3 niveaus) en gedifferentieerde verwerking wordt er tegemoet gekomen aan de verschillen tussen de leerlingen. Op de school wordt niet alleen groepsaandacht in homogene subgroepen gegeven maar er is ook individuele aandacht geïntegreerd in de groepsaandacht (looprondes door de klas). Voor kinderen met een individuele leerlijn en voor leerlingen die meer begaafd zijn, is er ook individuele aandacht in een andere ruimte dan de groep door een onderwijsassistente en/of een RT'er. Voor deze kinderen is hun beginsituatie leidend voor de leerweg die ze volgen.

Voor leerlingen met dyslexie worden vanaf groep 4 Leesmaatje ingezet. Tot en met groep 8 blijven deze leerlingen Ralphlezen en krijgen ze voorleesondersteuning bij het maken van toetsen. Vanaf groep 5 krijgen deze leerlingen een netbook (kleine computer) waarop bepaalde software staat waardoor ze beter in staat zijn om het werk te lezen. Op deze computer kunnen ze ook hun spelling controleren. Voor leerlingen met dyscalculie heeft men wel de kennis in huis maar hebben er nog geen interventies plaats gevonden.

Hoe wordt de continuïteit van de onderwijsondersteuning voor elke leerling verzekerd?
De groepsleerkracht heeft binnen de school het "eigenaarschap" van de onderwijszorg voor de leerling. De IB'er bewaakt de onderwijszorg.

4 x per jaar vinden er groepsbesprekingen plaats en 4 x per jaar zijn er leerlingbesprekingen. Deze leerlingbesprekingen zijn niet verplicht, men kan hiervoor op intekenen. Daarnaast vinden er 4 x per jaar groepsbezoeken plaats door IB of directeur.

Ook heeft de IB'er 4 x per jaar een gesprek met de onderwijsassistente en RT'er en wordt hun rooster opnieuw besproken.

2 x per jaar is er een 15 minuten gesprek met ouders waarbij iedere ouder verplicht is om te komen. Voor zorgleerlingen (waaronder ook de OPP leerlingen en de rugzakleerlingen) zijn er minstens 4 gesprekken met ouders per jaar.

Aan het eind van het schooljaar vindt er een overdracht plaats. De huidige groepsleerkracht bespreekt dan het groepsoverzicht (waarin de belemmerende en bevorderende factoren worden aangegeven en wat de onderwijsbehoeften zijn van iedere leerling).

Indien er een besluit genomen moet worden over een leerling met speciale onderwijsbehoefte dan wordt dat in een teamvergadering besproken.

Er is geen protocol medische handelingen op school aanwezig. Wel staat in het dossier van de leerling zelf wat hij/zij eventueel heeft aan medische aandoening.

De borging van afspraken is een punt van aandacht binnen het team.

2.2 De voorzieningen op de vijf velden

Wij beschrijven hier de voorzieningen van de school tegen de achtergrond van alle mogelijke voorzieningen die op dit moment op scholen, van wat voor soort dan ook, bestaan. In de praktijk heeft geen enkele school alle voorzieningen.

Van reguliere scholen kan, in de huidige verdeling van mensen en middelen onder de schoolsoorten, verwacht worden dat zij maar beperkt kunnen 'scoren' op deze velden van onderwijs ondersteuningsvoorzieningen. De basisvoorzieningen die elke reguliere school heeft uitgaande van een minimale rijksbekostiging, veronderstellen we aanwezig, en vermelden we dus niet.

Bij de flexibilisering van waar en hoe de 'extra' mensen en middelen vanuit ondersteuningsbekostiging worden ingezet, is het interessant na te gaan waar voor een school groeimogelijkheden liggen, en waar de grenzen zijn.

Veld 1: de hoeveelheid aandacht/handen in de klas

Over het algemeen is er 1 paar handen in de klas. Bij "rugzakleerlingen" vindt er extra ondersteuning plaats door een rugzakbegeleider. Zij geeft ongeveer 1,5 uur buiten de klas in een aparte ruimte les aan de rugzakleerling.

Daarnaast zijn er 2 onderwijsassistenten, één voor 2 ochtenden en één voor 2 dagen. De tijd van deze onderwijsassistenten wordt verdeeld over de groepen 2, 3/4, 4/5 en 6/7.

Ook is er 1 dag en 1 ochtend een RT'er verdeeld over de groepen 4/5, 6, 6/7 en 8.

Zowel de onderwijsassistenten als de RT'er gaan voornamelijk aan de slag met leerlingen om extra te lezen, te rekenen en voor spelling.

De school heeft ook een stagiaire pedagogiek die in groep 4/5 2 uur extra ondersteuning kan bieden. In groep 2 biedt een ouder 1 uur per week extra ondersteuning in de groep. Ook ondersteunen ouders bij creatieve middagen. Leerlingen uit groep 8 ondersteunen het leesproces in groep 3 door middel van tutorlezen.

Daarnaast worden leerlingen met dyslexie nog ondersteund door een dyslexiebehandelaar.

Veld 2: de onderwijsmaterialen

We kijken bij dit veld alleen naar specifieke materialen voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. We laten de materialen die bijna op elke school te vinden zijn buiten beschouwing en maken dus geen opsomming van de orthotheek. Ook kunnen we in de audit niet nagaan in welke mate materialen daadwerkelijk gebruikt worden. De Bongerd heeft het volgende beschikbaar:

Met speciale didactische kenmerken:

- Materialen gericht op zelfredzaamheid, nl. spellen: Kikker be cool, problem cards e.a.;
- Materialen gericht op sensomotorische informatieverwerking, nl. motoriekkist;
- Dedicon materialen, netbooks met amis software.

Met speciale pedagogisch/psychologische kenmerken:

- Methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling, nl. PAD methode, Kanjer, brugklaskatern, handleiding voor jezelf, ik ben anders training;
- Materialen voor begrip van sociale interactie, nl. sociale spellen: Kikker be cool, babbelspel.

I.v.m. kindspecifieke fysieke belemmeringen zijn beschikbaar:

Stald stoel, wiebelkussen, studie buddies, koptelefoons, wiebelstangetjes, aparte plekken kunnen creëren door middel van "schotten".

Veld 3: de ruimtelijke omgeving

De school is rolstoeltoegankelijk, er is op eenvoudige wijze een invalidentoilet te maken, er zijn brede gangen en de toegang is drempelloos.

Er is een douche aanwezig. Daarnaast heeft de school de beschikking over een time out ruimte en speel/gymlokaal.

Veld 4: de expertise

De eerste groep vragen betreft de teamexpertise. Daarmee wordt bedoeld op kennis en ervaring die geïntegreerd is in de teamaanpak en geïnternaliseerd in het handelen van alle medewerkers.

De volgende groep vragen gaan over de beschikbaarheid van specifieke, bij één of meer interne of externe collega's/partners aanwezige, expertise.

De Bongerd heeft teamexpertise op het gebied van kennis over opvattingen en aanpakken in de onderwijszorg, competenties om ouders als partner te betrekken bij de onderwijszorg voor hun kind en coöperatief leren.

De Bongerd heeft (nog) geen (volledige) teamexpertise op het gebied van kennis over onderwijszorgvoorzieningen rond de school en de regio.

De Bongerd ontwikkelt op dit moment teamexpertise op het gebied van het schrijven van de groepsplannen.

De beschikbaarheid van expertise (gecertificeerd) op specifieke gebieden is bij De Bongerd als volgt:

Binnenschools	Buitenschools snel toegankelijk	Expertiseveld
nee	ja	Visuele beperkingen
nee	ja	Auditieve beperkingen
nee	ja	Spraakmoeilijkheden en taalstoornissen
ja	ja	Verstandelijke beperkingen
nee	ja	Motorische beperkingen
nee	ja	Beperkingen door chronische ziektes
ja		Autisme Spectrum Stoornissen (ASS)
ja		ADHD en ADD
nee	ja	Angst- en hechtingsstoornissen
nee	ja	Overige psychiatrische aandoeningen
ja		Gedragsproblemen
ja		Dyslexie
nee	ja	Onderwijsachterstanden andere culturen

Veld 5: de samenwerking met andere instanties

Het Zorgteam van Kompas ondersteunt de school bij het maken van plannen voor kinderen met leer- en/of gedragsproblemen.

Een orthopedagoog komt op school en doet observaties, heeft gesprekken met leerkrachten, IB-er en ouders. Zij onderzoekt kinderen of adviseert bij doorverwijzingen

Het ZAT Zutphen kan worden geraadpleegd voor kinderen waarbij het team vastloopt

De school werkt samen met een ambulant begeleider van cluster 3 en 4. Deze begeleiders kennen de school en de kinderen die zij begeleiden goed.

Verder heeft de school de mogelijkheid om op afroep een zorgteam binnen Zutphen samen te roepen. In dit zorgteam zit iemand van de GGD, iemand van jeugdzorg, een orthopedagoog, de leerkracht, de ouders en de IB'er
Het team vindt het heel belangrijk om een goed contact te hebben met jeugdzorg.
Samenwerking met jeugdzorg is een verrijking.

	<i>nooit</i>	<i>sporadisch</i>	<i>regelmatig</i>	<i>vaak</i>	<i>gemeen- schappelijk handelings- plan</i>	<i>contact- persoon*</i>
SMW	☐	x	☐	☐	☐	IB
Bureau Jeugdzorg	☐	☐	x	☐	☐	IB
GGD	☐	☐	x	☐	☐	IB
GGZ	☐	☐	x	☐	☐	IB
MEE	☐	x	☐	☐	☐	IB
kinderziekenhuis	☐	x	☐	☐	☐	IB
revalidatiekliniek	☐	x	☐	☐	☐	IB
justitiële inrichting	x	☐	☐	☐	☐	
KDC	x	☐	☐	☐	☐	
MKD	☐	x	☐	☐	☐	IB
Gemeente: VVE	X	☐	☐	☐	☐	
Gemeente: brede school	X	☐	☐	☐	☐	

3. Grenzen en groeimogelijkheden van de school

3.1 Groeimogelijkheden en grenzen v.w.b. onderwijsconcept

Een basis voor onderwijs aan kinderen met diverse onderwijsbehoeften wordt gelegd door het onderwijsconcept van de school. Op het gebied van de diversiteit zijn twee kenmerken van het onderwijsconcept bepalend: het draagvlak binnen het team, en de mate waarin de lesstof dan wel de individuele onderwijsbehoefte van de leerling uitgangspunt van het lesprogramma is. Dit laatste kenmerk kan worden gezien als een dimensie van methodegestuurd naar leerlingengestuurd.

Aan het ene uiterste van die dimensie staan de scholen die bijna de volledige lestijd de methode als leidraad hanteren⁴. Leerlingen die onvoldoende uit de weg kunnen met de standaardmethode krijgen herhalingsstof, extra instructie of verdiepingsstof – zoals die binnen de methode is gegeven. Het gemiddelde niveau en tempo van de standaardmethode is maatgevend. Scholen die dit concept welbewust hanteren zijn vaak van opvatting dat ‘een leerling bij de groep houden’ betekent dat de leerkracht zijn of haar uiterste best doet om de zwakkere leerling voor wat betreft zijn of haar prestaties zoveel mogelijk bij de gemiddelde groep aan te laten haken.

Het andere uiteinde van de dimensie wordt bezet door scholen die hun onderwijsconcept afstemmen op de specifieke groep die op dat moment de klas vormt. De start ligt bij de individuele onderwijsbehoeften van leerlingen met hun individuele ontwikkelings- en leerlijnen. Het overzicht van die lijnen in de groep geeft mogelijkheid tot het bundelen van de leerlijnen waar deze (bijna) samenvallen. De instructieplanning wordt afgestemd op deze gebundelde leerlijnen. De werkvormen in de groep zijn vaak heterogeen, waardoor ‘een leerling bij de groep houden’ hier een gelijke betekenis heeft voor elke leerling. Bij een dergelijk concept worden veelal ook standaardmethoden en methodegebonden toetsen gebruikt, maar dan als middel zonder dat zij direct het didactisch en pedagogisch handelen sturen.

Alle scholen hebben te maken met verschillen tussen kinderen. Relevant voor Passend Onderwijs zijn verschillen tussen leerlingen op het gebied van:

- leercompetenties
- leerstijlen
- gedragscompetenties
- gedragsstijlen
- culturele achtergronden
- gezinsachtergronden

Van een extra vergroting van de range van onderwijsbehoeften in een klas is sprake bij combinatieklassen.

⁴ Onderzoek van de SLO wijst uit dat gemiddeld ongeveer tweederde van de lestijd op Nederlandse scholen met gebruik van standaardmethoden les wordt gegeven.

Leerkrachten op scholen die vooral methodegestuurd werken, rekken naarmate er meer verschillende kinderen in hun klas zitten, de mogelijkheden van hun onderwijsaanbod steeds verder op.

Manieren om binnen het methodegestuurde concept onderwijs te bieden aan leerlingen met verschillende onderwijsbehoeften zijn o.a.:

- het groeperen van handelingsplannen;
- het werken in niveaugroepen;
- zelfstandig werken;
- vergroting van de expertise van de leerkracht;
- incidentele toepassing van vormen van leren in heterogene groepen;
- de keuze van methodes die heel veel ruimte bieden voor gedifferentieerd werken.

Omdat het uitgangspunt van de les bepaald is door de centrale aanpak van de methode, betekent elke nieuwe onderwijsbehoefte een extra aanpassing bij die aanpak. Wanneer veel aanpassingen nodig zijn, beleeft de leerkracht dit vaak als een stapeling van taken, en daarmee als een toenemende belasting. Soms uit zich dit door de behoefte van de leerkracht aan steeds meer orde en rust in de klas, om de controle te kunnen houden over alle verschillende activiteiten die gelijktijdig plaatsvinden. Met het toenemen van de organisatorische belasting van de leerkracht, blijft er minder tijd en energie over voor het ter plekke inspelen op specifieke behoeften van leerlingen op het moment dat die zich aandienen.

Het methodegestuurde onderwijsconcept is begrensd in haar capaciteit om kinderen met andere onderwijsbehoeften op te nemen.

In het volgende schema wordt het onderwijsconcept van De Bongerd weergegeven in de relatie tussen de mate waarin de lesmethode sturend is en de mate waarin diversiteit van leerlingen opgevangen kan worden.

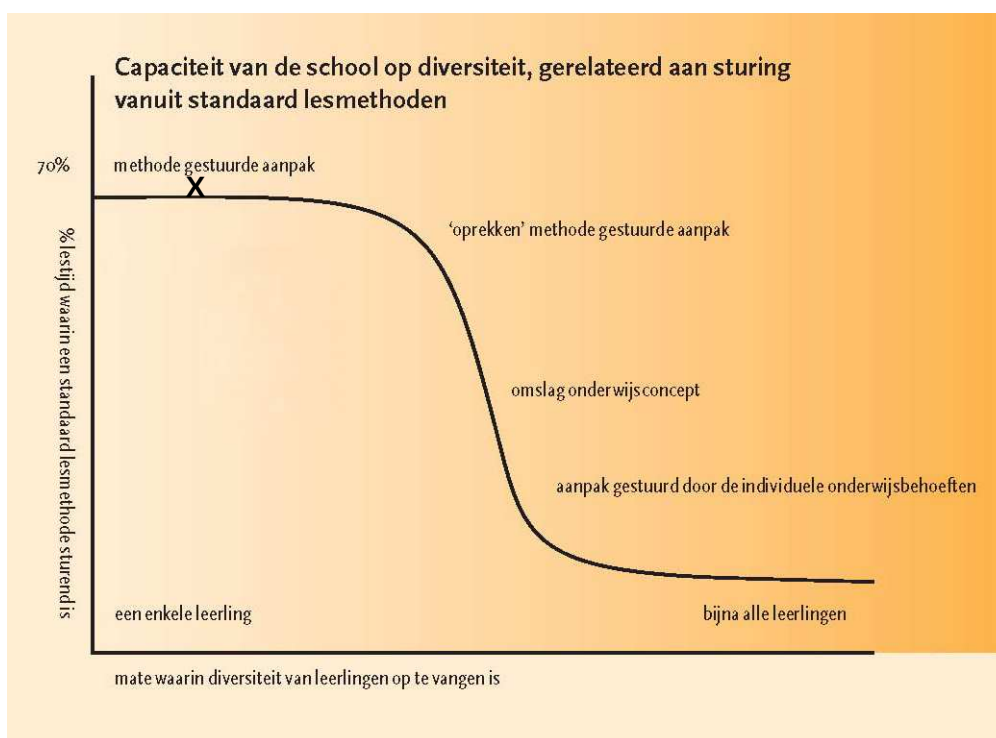
De gebogen lijn geeft van links naar rechts een mogelijk model van de ontwikkeling van een onderwijsconcept, startend bij het leerstofjaarklassensysteem met een strakke hantering van standaardmethoden. Via het oprekken van de methodegestuurde aanpak toont het model een omslag in de aanpak naar het starten van de lesinhoud bij de individuele onderwijsbehoeften van de leerlingen in de klas.

Let wel: de richting van links naar rechts geeft alleen een wenselijke richting aan wanneer:

- De school meer ruimte wil bieden aan de bestaande diversiteit onder de leerlingen.
- De school meer leerlingen met speciale onderwijsbehoeften onderwijs wil kunnen bieden.
- De leerlingpopulatie van de school steeds meer divers wordt.

Scholen bevinden zich ergens op of onder de gebogen lijn.

De Bongerd bevindt zich op positie X.

Argumentatie voor deze positie:

Deze positionering is gedaan zonder de pretentie exacte waarden aan de posities binnen de grafiek te kunnen geven. De grafiek geeft slechts een indruk. De zorg is de laatste jaren erg gegroeid. De school besteedt veel tijd en energie aan de zorg

Groeimogelijkheden voor De Bongerd voor wat betreft het schoolconcept:

Het team van De Bongerd zou zich nog meer kunnen ontwikkelen door zich te laten leiden door de leerlijnen en niet door de methode. De methode zou dan wat meer losgelaten kunnen worden. Ook het handelingsgericht werken kan nog verder uitgebreid worden zodat in het gesprek met het kind de leerkracht er achter komt welke onderwijsbehoefte het kind heeft.

Grenzen voor De Bongerd voor wat betreft het schoolconcept:

Kennis, tijd (ook om kennis te laten beklijven) en ruimte ontbreekt vaak om meer te kunnen bieden aan sommige leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. De school is er van overtuigd dat indien het kind en/of de groep niet meer tot leren in staat is doordat men zich niet veilig voelt, er een grens bereikt is en het kind zou dan beter tot zijn recht kunnen komen op een school voor speciaal (basis)onderwijs. Ook de gemiddelde leerling moet voldoende aandacht kunnen krijgen in de groep. Alle leerlingen moeten met plezier naar school gaan. Soms is het beter voor een kind om te kunnen aansluiten bij gelijkgestemden. Bij té grote verschillen onderling is het team er van overtuigd dat de leerlingen minder leren.

Uit de combinatie van de eerstgenoemde groeimogelijkheid en de aangegeven grenzen komt een punt naar voren waarover het team verder kan gaan in haar gedachtenontwikkeling over Passend Onderwijs.

3.2 Groeimogelijkheden en grenzen v.w.b. voorzieningen op de vijf velden

In het licht van Passend Onderwijs kunnen vier schoolprofielen⁵ binnen het regulier basisonderwijs worden onderscheiden, te weten:

1. de *netwerkschool*
2. de *smalle ondersteuningsschool*
3. de *brede ondersteuningsschool* en
4. de *inclusieve school*.

Onder deze vierdeling van schoolprofielen ligt een dimensie die loopt van gesegregeerd ('exclusie') naar geïntegreerd onderwijs ('inclusie'). In andere woorden: de netwerkschool profiteert adequaat en optimaal van de geïnstitutionaliseerde speciale (onderwijs)ondersteuning binnen andere instellingen, zoveel mogelijk gelegen in de directe omgeving van de school. Deze is aanwezig in andere speciale scholen, of in gespecialiseerde zorginstellingen als een revalidatiecentrum. Op de inclusieve school daarentegen is in principe alle speciale onderwijsondersteuning 'in huis' aanwezig om zorgleerlingen te kunnen handhaven, mede door een vaste partnerrelatie met zorginstellingen buiten het onderwijs zoals het genoemde revalidatiecentrum.

De schoolprofielen kunnen ook benaderd worden vanuit een 'ontwikkelingsperspectief', waarbij de netwerkschool als beginfase en de inclusieve school als eindfase wordt gezien. Op die manier kunnen scholen die zichzelf herkennen in één van de schoolprofielen, de intentie uitspreken om te streven naar een ander, nabijgelegen schoolprofiel.

Bedenk dat deze vier schoolprofielen ideaaltypisch zijn. In de praktijk komen er allerlei (sub)varianten voor die uiteindelijk wel weer zijn te herleiden naar één van bovenstaande schoolprofielen op het gebied van speciale onderwijsondersteuning. Uiteraard is het schoolprofiel waartoe de school zich ontwikkelt ook geen statische grootheid. Schoolprofielen veranderen met de transformatie van de schoolpopulatie en de schoolkeuzen daaromtrent mee.

Hierna worden de voorzieningen op de school per veld, na een omschrijving, ingedeeld als passend bij een netwerkschool, een smalle ondersteuningsschool, een brede ondersteuningsschool of een inclusieve school. We kiezen een karakterisering die zo dicht mogelijk bij de situatie van uw school komt. De beschrijving in de tabellen betreft dus niet een exacte beschrijving van de situatie van uw school. De volledige tabellen van de prototypes staan in de bijlage bij dit rapport.

⁵ Greven, L.F. en Timmerhuis, A. (2008). *Passend Onderwijs. Kansen in beeld!* Utrecht: Sardes (Sardes Speciale Editie 8).

Veld 1: de hoeveelheid aandacht/handen in de klas

De omschrijving van de huidige situatie past bij het profiel van een smalle ondersteuningsschool.

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
1. Hoeveelheid aandacht en tijd	• Er is één paar handen in de klas, de lk zorgen eventueel met extra ondersteuning van oa/ou/mlt voor bijv. preteaching, extra leestijd, op tijdelijke basis (enkele uren per week). • Er wordt grotendeels gewerkt met de gegeven groepsgrootte ($\pm$ 25 leerlingen). • Voor korte perioden kan de groep kleiner worden gemaakt door inzet van oa/ou/mlt; de lk kan dan individuele zorgleerling of subgroep zorgleerlingen helpen.	• Er is speciale onderwijssteuning door rt'er en/of ib'er, op tijdelijke basis (een enkel dagdeel of enkele dag per week). • Er is speciale onderwijssteuning door ab'er (gedurende enkele uren per week).

De hoeveelheid aandacht, ofwel de 'handen' in de klas is afhankelijk van:

- de beschikbare formatie;
- de organisatie van de groepen in de school;
- de beschikbare handen van buiten de formatie (ouders, stagiaires...).

Veld 2: de onderwijsmaterialen

De omschrijving van de huidige situatie past bij het profiel van een netwerkschool.

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
2. Onderwijsmaterialen	• Er wordt waar nodig gebruik gemaakt van niveaudifferentiatie in de lesmethoden. • Er is aanvullend remediërend materiaal voor de kernvakken, behorend bij de gebruikte lesmethoden.	• Er zijn onderwijsmaterialen beschikbaar die tegemoet komen aan specifieke didactische kenmerken en speciale pedagogische/psychologische kenmerken (bijv. beloningssysteem).

Er zijn veel materialen op het gebied van gedrag.

Veld 3: de ruimtelijke omgeving

De omschrijving van de huidige situatie past bij het profiel van een smalle ondersteuningsschool.

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
3. Ruimtelijke omgeving	Er is een aparte plek (bijv. prikkelarm hoekje) waar één-op-één begeleiding of begeleiding van een (sub)groepje zorgleerlingen kan plaatsvinden.	Er is op de gang ruimte waar één-op-één begeleiding of begeleiding van een (sub)groepje zorgleerlingen kan plaatsvinden.

Veld 4: de expertise

De omschrijving van de huidige situatie past bij het profiel van een netwerkschool.

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
4. Expertise	De lk hebben enige kennis van en competenties op het gebied van speciale onderwijsbehoeften.	De rt'er en/of ib'er hebben enige kennis van en competenties op het gebied van de meest voorkomende speciale onderwijsbehoeften.

Eén manier om naar de groei van de expertise te kijken, is door het onderscheid te maken tussen teamexpertise en individuele expertise. De inzet van individuele expertise is altijd zinvol, maar heeft veel meer effect wanneer die ingebed is in een expertomgeving van het team. Bijvoorbeeld een team dat een gezamenlijke expertise heeft op gedrag, weet veel meer opbrengst te halen uit de specifieke expertise van één van de leerkrachten op autisme, dan een team dat géén teamaanpak heeft.

Samengevat liggen de groeimogelijkheden voor wat betreft de expertise in eerste instantie bij: Het loslaten van de methode door te gaan werken met leerlijnen

Veld 5: de samenwerking met andere instanties

De omschrijving van de huidige situatie past bij het profiel van een netwerkschool.

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
5. Samenwerking met andere instanties	De lk onderhouden contacten met de ib'er om op de hoogte te blijven.	Er is op basis van behoefte samenwerking en afstemming met professionals uit so en zorginstellingen.

De behoefte aan samenwerking met andere instanties groeit mee met de aanwezigheid op school van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften.

De leerlingenzorg is met het samenwerkingsverband goed geregeld. Daarnaast hoopt men dat de bureaucratie verkleind gaat worden.

Van externe ondersteuners maakt men graag gebruik van hun kennis, hun expertise, de middelen en materialen. Van het samenwerkingsverband zou de school willen dat zij de onderwijszorg faciliteren zodat de school zelf kan bepalen, afstemmen wat de leerling nodig heeft.

Van de politiek zou men graag willen dat er meer tijd gegund werd om alles te laten bekijken voordat er weer een nieuw wetsontwerp komt. De politiek zal wel de financiën ter beschikking moeten stellen en hebben daardoor wel de eindbeslissing.

4. Tot slot

Over het geheel genomen is De Bongerd te karakteriseren als een **netwerkschool**.

De aangegeven groeimogelijkheden op het algemene onderwijsconcept van de school en op de vijf velden bieden perspectief op een ontwikkeling naar een smalle ondersteuningsschool of op een versterking van het bestaande profiel.

	Netwerkschool	Smalle ondersteunings-school	Brede ondersteunings-school	Inclusieve school
Onderwijsconcept	x			
<i>Onderwijsvoorzieningen:</i>				
1. Handen in de klas		x		
2. Materialen	x			
3. Ruimtelijke omgeving		x		
4. Expertise	x			
5. Relaties	x			

Alle aangegeven groeimogelijkheden bieden kansen om meer leerlingen met speciale onderwijsbehoeften onderwijs te kunnen bieden, maar ook om de 'gewone' leerlingen meer aan hun specifieke onderwijsbehoeften aangepast onderwijs te bieden.

De Bongerd toont zich net als de andere scholen van samenwerkingsverband IJssel | Berkel een open, gastvrije school die de discussie rond de onderwijsondersteuning naar aanleiding van de ontwikkelingen rond Passend Onderwijs graag aangaat. Hopelijk ondersteunt dit rapport het team bij deze discussie.

Met dank voor de prettige ontvangst,
Pauline van der Zwet-Kortekaas
M&O-groep

Bijlage 1: Enkele landelijke kengetallen

Cijfers schooljaar 2011-2012

Per 100 leerlingen op een basisschool zijn er gemiddeld over het hele land

- ~ 2,7 leerlingen sbo
- ~ 0,5 leerlingcluster 2
- ~ 1,3 leerlingen bekostigingscategorie 1 (langdurig zieken, zeer moeilijk lerenden, cluster 4)⁶
- ~ 0,1 leerlingen bekostigingscategorie 2 (lichamelijke beperkingen)
- ~ 0,2 leerlingen bekostigingscategorie 3 (meervoudige beperkingen)
- ~ 1 leerling met een rugzak cluster 3 of 4
- ~ 0,3 leerling met een rugzak cluster 2

De verblijfsduur op het sbo van een leerling is gemiddeld 4 (tot 5) jaar.

Bij een school van bijvoorbeeld 300 leerlingen zou je dus verwachten dat er gemiddeld per jaar $(3 \times 2,8) / 4 \sim 2,1$ leerlingen verwezen worden naar het sbo.

De verblijfsduur op het so schatten wij op 5 (tot 6) jaar.

Bij een school van bijvoorbeeld 300 leerlingen zou je dus verwachten dat⁷:

- eens in de drie jaar een leerling verwezen wordt naar cluster 2;
- twee keer in drie jaar een leerling verwezen wordt naar cluster 3;
- een keer in de twee jaar een leerling verwezen wordt naar cluster 4;
- er 1 leerling is met rugzakje cluster 2;
- er 1 leerling is met een rugzakje cluster 3;
- er 2 leerlingen zijn met een rugzakje cluster 4.

⁶ Op grond van de cijfers van 2013 zijn de volgende bedragen aan de orde:

< 8 jaar: categorie 1 € 9.111,00; categorie 2 € 13.594,00; categorie 3 € 20.558,00.

> 8 jaar: categorie 1 € 8.385,00; categorie 2 € 14.716,00; categorie 3 € 21.595,00.

⁷ Deze aantallen zouden gelden wanneer alle leerlingen via het regulier onderwijs naar het speciaal onderwijs zouden stromen. In werkelijkheid vindt verwijzing soms al plaats vóór dat de leerling een reguliere school heeft bezocht.

Bijlage 2: Speciale onderwijsondersteuning per schoolprofiel

Tabel 1: Speciale onderwijsondersteuning op de netwerkschool

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
1. Hoeveelheid aandacht en tijd	- Er is één paar handen in de klas, de lk⁸ zorgt zelf voor bijv. preteaching, werken aan de instructietafel, op tijdelijke basis (een uur per week). - Er wordt gewerkt met de gegeven groepsgrootte (± 25 leerlingen).	Er is speciale onderwijsondersteuning door rt'er en/of ib'er, op tijdelijke basis (gedurende enkele uren per week).
2. Onderwijs-materialen	- Er wordt waar nodig gebruik gemaakt van niveaudifferentiatie in de lesmethoden. - Er is aanvullend remediërend materiaal voor de kernvakken, behorend bij de gebruikte lesmethoden.	Er zijn onderwijsmaterialen beschikbaar die tegemoet komen aan specifieke didactische kenmerken en speciale pedagogische/psychologische kenmerken (bijv. beloningssysteem).
3. Ruimtelijke omgeving	Aan de tafel van de zorgleerlingen wordt één-op-één begeleiding gegeven.	Er is op de gang ruimte waar één-op-één begeleiding of begeleiding van een (sub)groepje leerlingen kan plaatsvinden.
4. Expertise	De lk hebben enige kennis van en competenties op het gebied van speciale onderwijsbehoeften.	De rt'er en/of ib'er hebben enige kennis van en competenties op het gebied van de meest voorkomende speciale onderwijsbehoeften.
5. Samenwerking met andere instanties	De lk onderhouden contacten met de ib'er om op de hoogte te blijven.	Er is op basis van behoefte samenwerking en afstemming met professionals uit so en zorginstellingen.

⁸ In deze tabel en de andere tabellen komen meerdere afkortingen voor. Daarbij staat lk voor leerkracht, oa voor onderwijsassistent, ou voor ouder, mll voor medeleerling, rt'er voor remedial teacher, ib'er voor intern begeleider, ab'er voor ambulant begeleider, so voor speciaal onderwijs, lgf voor leerlinggebonden financiering, pgb voor persoonsgebonden budget, ihp voor individueel handelingsplan.

Tabel 2: Speciale onderwijsondersteuning op de smalle ondersteuningsschool

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
1. Hoeveelheid aandacht en tijd	• Er is één paar handen in de klas, de lk zorgen eventueel met extra ondersteuning van oa/ou/mlt voor bijv. preteaching, extra leestijd, op tijdelijke basis (enkele uren per week). • Er wordt grotendeels gewerkt met de gegeven groepsgrootte (± 25 leerlingen). • Voor korte perioden kan de groep kleiner worden gemaakt door inzet van oa/ou/mlt; de lk kan dan individuele zorgleerling of subgroep zorgleerlingen helpen.	• Er is speciale onderwijsondersteuning door rt'er en/of ib'er, op tijdelijke basis (een enkel dagdeel of enkele dag per week). • Er is speciale onderwijsondersteuning door ab'er (gedurende enkele uren per week).
2. Onderwijs-materialen	• Er wordt gebruik gemaakt van niveau- en tempodifferentiatie in de lesmethoden. • Er is aanvullend remediërend materiaal, behorend bij de gebruikte lesmethoden.	• Er zijn onderwijsmaterialen beschikbaar die tegemoet komen aan specifieke didactische kenmerken (bijv. pictogrammen) en speciale pedagogische/psychologische kenmerken. • Er wordt op projectbasis gewerkt aan het pedagogisch klimaat.
3. Ruimtelijke omgeving	• Er is een aparte plek (bijv. prikkelarm hoekje) waar één-op-één begeleiding of begeleiding van een (sub)groepje zorgleerlingen kan plaatsvinden.	• Er is op de gang ruimte waar één-op-één begeleiding of begeleiding van een (sub)groepje zorgleerlingen kan plaatsvinden.
4. Expertise	• De lk hebben enige kennis van en competenties op het gebied van de speciale onderwijsbehoeften. • Enkele leerkrachten hebben zich verdiept in de meest voorkomende problemen / aandoeningen / stoornissen.	• De rt'er en/of ib'er hebben kennis van en competenties op het gebied van vele speciale onderwijsbehoeften. • Een deel van het team heeft kennis van en competenties op het gebied van de speciale onderwijsbehoeften.
5. Samenwerking met andere instanties	• De lk onderhouden contacten met de ib'er om op de hoogte te blijven.	• Er is geregelde samenwerking en afstemming met professionals uit so en zorginstellingen.

Tabel 3: Speciale onderwijsondersteuning op de brede ondersteuningsschool

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
1. Hoeveelheid aandacht en tijd	• Er zijn twee paar handen in de klas, door oa, voor aanvullende begeleiding, op tijdelijke basis (gedurende enkele dagdelen per week). • De groepen zijn kleiner.	• Er is speciale onderwijsondersteuning door rt'er en/of ib'er, op semi-permanente basis (gedurende enkele dagen per week). • Er is speciale onderwijsondersteuning door ab'er (gedurende enkele dagdelen per week).
2. Onderwijs-materialen	• Er wordt niveau- en tempodifferentiatie toegepast binnen de lesmethoden. • Voor zorgleerlingen zijn er aparte methoden beschikbaar. • Er is aanvullend remediërend materiaal, behorend bij de gebruikte lesmethoden. • Er wordt lesstof aangeboden vanuit leerlijnen die gebaseerd zijn op de kerndoelen.	• Er is een orthotheek met onderwijs-materialen beschikbaar die tegemoet komen aan specifieke didactische kenmerken, speciale pedagogische/ psychologische kenmerken en fysieke/lichamelijke kenmerken. • Er wordt door de hele school gewerkt met een speciaal programma voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (bijv. Leefstijl).
3. Ruimtelijke omgeving	• Er zijn aparte plekken waar één-op-één begeleiding en begeleiding van (sub)groepjes zorgleerlingen kan plaatsvinden.	• Er is een aparte ruimte voor andere functies (bijv. voor verzorging of voor een time-out).
4. Expertise	• Meerdere Ik hebben veel kennis en competenties op het gebied van de stoornissen en beperkingen van zorgleerlingen. • Via collegiale consultatie en intervisie blijven Ik scherp.	• Een groot deel van het team heeft kennis van en competenties op het gebied van de specifieke onderwijsbehoeften van zorgleerlingen. • Experts m.b.t. voorkomende stoornissen en beperkingen zijn direct beschikbaar (bijv. schoolmaatschappelijk werker, logopedist).
5. Samenwerking met andere instanties	• De ib'er, rt'er en Ik werken regelmatig samen met professionals van externe instanties (bijv. algemeen maatschappelijk werk, RIAG, GG&GD)	• Er is op regelmatig samenwerking en afstemming met professionals uit so en zorginstellingen (bijv. gezamenlijke bijdrage aan uitvoering van ihp). • Externe experts zijn op afroep beschikbaar als daar behoefte aan is (bijv. faalangsttrainer).

Tabel 4: Speciale onderwijsondersteuning op de inclusieve school

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
1. Hoeveelheid aandacht en tijd	• Er zijn twee paar handen in de klas, door lk/oa voor intensieve (één-op-één) begeleiding, op permanente basis (gedurende de gehele week). • Er wordt gewerkt in kleinere groepen.	• Er is speciale onderwijsondersteuning door vlk, rt'er en/of ib'er op permanente basis (gedurende alle dagen). • Er is speciale onderwijsondersteuning door ab'er (gedurende enkele dagen per week).
2. Onderwijs-materialen	• Zorgleerlingen volgen (individuele) leerlijnen in de kernvakken, gebaseerd op de kerndoelen. • Er zijn onderwijsmaterialen aanwezig met speciale didactische kenmerken, speciale pedagogische / psychologische kenmerken en fysieke / lichamelijke kenmerken, tegemoetkomend aan kindspecifieke belemmeringen (bijv. verpleegmateriaal voor langdurig zieke kinderen).	• Er is een rijk geoutilleerde orthotheek met onderwijsmaterialen beschikbaar die tegemoet komen aan specifieke didactische kenmerken, speciale pedagogische/psychologische kenmerken en fysieke/lichamelijke kenmerken • Er wordt door de hele school gewerkt met een speciaal programma voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (preventief pedagogisch schoolklimaat).
3. Ruimtelijke omgeving	• De lokalen zijn aangepast voor leerlingen met speciale bewegingsbehoeften (bijv. rolstoelgebruik), de lokalen zijn ruim bemeten, bieden deelruimtes voor diverse activiteiten.	• De binnen- en buitenruimte zijn volledig aangepast voor leerlingen met speciale bewegingsbehoeften (bijv. rolstoelgebruik, time-out), voor speciale verzorging (bijv. revalidatie, fysiotherapie) en voor speciale leerbehoeften (bijv. schooltuin). • Er zijn meerdere aparte ruimtes met een eigen functie (bijv. voor time-out).

Veld	Setting	
	Binnen de klas	Binnen de school
4. Expertise	- De Ik zijn experts op het gebied van speciale onderwijsbehoeften. Daartoe zijn scholings- en certificeringstrajecten gevolgd (bijv. akte so en master SEN). - De Ik laten zich voortdurend bijscholen, m.b.v. coaching en 'training on the spot' (video-interactie-begeleiding). - Via externe audits/ex ante inspectiebezoeken blijven Ik scherp.	- Het gehele team heeft kennis van en competenties op het gebied van de specifieke onderwijsbehoeften van de zorgleerlingen. - Experts vanuit meerdere disciplines met betrekking tot alle voorkomende stoornissen en beperkingen zijn direct beschikbaar (bijv. schoolmaatschappelijk werker, orthopedagogisch specialist, logopedist, kinderfysiotherapeut, schoolpsycholoog). - Er is een ouderconsulent die belangen behartigt van ouders, hen wegwijs biedt in de 'wereld die zorg heet' (bijv. bij aanvragen lgf/pgb).
5. Samenwerking met andere instanties	De ib'er, rt'er en Ik werken intensief samen met professionals van externe instanties (hogescholen en universiteiten), benutten nieuwe wetenschappelijke inzichten en evidence based behandelingsmethoden (na raadpleging databank Effectieve jeugdinterventies*).	- Er is op structurele basis intensieve samenwerking en afstemming met so en andere zorginstellingen (ook met Bureau Jeugdzorg) voor alle zorgleerlingen (bijv. gezamenlijke bijdrage aan uitvoering van ihp). - Externe experts zijn op afroep beschikbaar (bijv. speltherapeut, faalangsttrainer, maar ook wijkagent, wijkverpleegkundige/schoolarts, leerplichtambtenaar). - De school biedt i.s.m. instellingen aantrekkelijke (opvoedings)cursussen aan voor ouders.

* Op de webpagina www.jeugdinterventies.nl van het NJi (Nederlands Jeugdinstituut) wordt bijgehouden wat in de speciale onderwijszorg werkt, wat wetenschappelijk bewezen is in de praktijk.